

EWA TOPOLEWSKA-SIEDZIK* orcid.org/0000-0001-8224-7469

Instytut Psychologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Institute of Psychology, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
e-mail: e.topolewska@uksw.edu.pl

JAN CIECIUCH** orcid.org/0000-0002-2291-8301

Instytut Psychologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Institute of Psychology, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
e-mail: j.cieciuch@uksw.edu.pl

Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości: założenia teoretyczne i empiryczna weryfikacja

Circumplex of Identity Formation Modes: Theoretical Assumptions and Empirical Verification

- * Praca Ewy Topolewskiej-Siedzik była wsparta przez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, nr grantu 21830029.
- ** Praca Jana Ciecucha została wykonana w ramach grantu 2014/14/M/HS6/00919 z Narodowego Centrum Nauk.
- * Work of Ewa Topolewska-Siedzik was supported by International Visegrad Fund, grant number 21830029.
- ** Work of Jan Ciecuch was supported by Polish National Science Center, grant number 2014/14/M/HS6/00919.

Abstract. The article presents theoretical assumptions and summarizes the results of research on the Circumplex of Identity Formation Modes. The model was created as an attempt to synthesize knowledge on identity formation gathered in the stream of research initiated by James E. Marcia (1966), based on the Erik H. Erikson's (1959) theory of psychosocial development.

In the model: (1) the key concept is the identity formation mode, (2) traditional categories of exploration and commitment have been redefined and used as basic axes to distinguish eight identity formation modes, between which relationships are precisely defined in accordance with the rules of the circumplex model, (3) due to redefinition of exploration and commitment, the model can be used in research on personal identity in various developmental periods, and (4) the place of identity variables in the personality structure has been precisely defined. Circumplex of Identity Formation Modes was introduced to international literature and research on its verification and usefulness was conducted (Ciecuch, Topolewska, 2017; Topolewska, Ciecuch, 2017; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, 2018, 2019; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, Strus, 2019).

Keywords: identity, identity formation, identity formation modes, circumplex

Słowa kluczowe: tożsamość osobowa, kształtowanie się tożsamości, sposoby kształtowania się tożsamości, model kołowy

WPROWADZENIE

Problematyka tożsamości stanowi ważny i często podejmowany temat we współczesnej literaturze psychologicznej w szczególności w obszarze psychologii rozwoju (por. Karaś, Topolewska-Siedzik, Negru-Subtirica, 2018). Badania są prowadzone na podstawie różnych modeli teoretycznych, które – nawet jeśli wywodzą się ze wspólnych źródeł – dość istotnie się od siebie różnią. Badacze stają więc często przed dylematem, który model wybrać. W takim kontekście pojawia się pytanie: czy możliwa jest próba przynajmniej częściowego uzgodnienia różnych podejść do badania kształtowania się tożsamości osobowej człowieka w ramach psychologii rozwojowej. Niniejszy artykuł prezentuje jedną z takich prób: Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości (*Circumplex of Identity Formation Modes*; CIFM), który został już wprowadzony do obiegu naukowego na forum międzynarodowym (Ciecuch, Topolewska, 2017; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, 2018, 2019; Topolewska-Siedzik, Ciecuch i Strus, 2019; Topolewska, Ciecuch, 2017).

Proces kształtowania się tożsamości w tradycji eriksonowskiej

CIFM powstał w nurcie badań odwołujących się do teorii Erika H. Eriksona (1959). To właśnie ten autor wprowadził problematykę tożsamości oraz jej kryzysu (por. Descombes, 2012/2013) do psychologii. Wyróżnia się dwa nurty badawcze nad tożsamością człowieka, których podstawą teoretyczną jest eriksonowskie rozumienie jej kształtowania. Pierwszy z nich zapoczątkował James E. Marcia (1966) proponując model, w którym – w zależności od wystąpienia lub braku dwóch kategorii: poszukiwania (początkowo określanego jako kryzys) i zaangażowania – można wyróżnić cztery stany, nazwane statusami tożsamości. Są to: status tożsamości osiągniętej (podjęcie decyzji i zaangażowanie poprzedzone poszukiwaniem), status tożsamości nadanej (podjęcie zaangażowania niepoprzedzone poszukiwaniem), status tożsamości moratoryjnej (pozostawanie na etapie poszukiwania i niepodejmowanie zaangażowania) oraz status

tożsamości dyfuzyjnej (brak zarówno poszukiwań, jak i zaangażowania). Drugi nurt badań rozpoczął Dan P. McAdams (McAdams, 2001; McAdams, Manczak, 2011), który w swojej koncepcji tożsamości narracyjnej jako historii życia (*life stories*) opiera się na eriksonowskim rozumieniu tożsamości ego, której ukształtowanie jest jednym z głównych zadań rozwojowych w okresie adolescencji. Marcia (1966) dał początek nurtowi badań, w którym powstały modele uwzględniające różnorakie rozszerzenia dwóch zaproponowanych przez niego kategorii: poszukiwania i zaangażowania. McAdams z kolei dał początek badaniom, w których tożsamość narracyjną traktuje się jako najbardziej indywidualną warstwę osobowości człowieka (McAdams, Manczak, 2011).

Wielość modeli powstałych w nurcie badań zapoczątkowanym przez Marcie, opisujących kształtowanie się tożsamości, pozwala ująć to zjawisko z różnych stron. Niestety modele nie zawsze są ze sobą kompatybilne, co stawia badacza przed dylematem, który model warto wybrać do swoich badań. CIFM to propozycja rozwiązania tego dylematu. Jego istotą jest stworzenie płaszczyzny, na której możliwe jest przeprowadzanie integracji konstruktów zaproponowanych przez kontynuatorów prac Marcii w obrębie kilku głównych modeli funkcjonujących w dotychczasowej literaturze. W kolejnej części artykułu zostaną przedstawione teoretyczne fundamenty CIFM, czyli: (a) istniejące modele kształtowania tożsamości oraz (b) zidentyfikowane przez nas problemy z aktualnymi modelami, których przezwycięzenie proponuje CIFM.

Współczesne modele kształtowania się tożsamości wywodzące się z modelu Marcii

Marcia (1966) zaproponował model statusów tożsamości ponad pięćdziesiąt lat temu. Chronologicznie kolejnym badaczem opierającym się w swoim modelu na jego pracach był Michael D. Berzonsky (1989), który zaproponował społeczno-poznawczy model trzech stylów kształtowania się tożsamości. Zgodnie z jego założeniami ludzie w różnych statusach tożsamości mogą się różnić sposobem podejmo-

wania decyzji lub rozwiązywania problemów tożsamościowych. Jest to więc spojrzenie na kształtowanie się tożsamości z perspektywy poznawczo-społecznej, zgodnie z którą najważniejszy jest proces radzenia sobie z zadaniami tożsamościowymi, a nie samo podejmowanie poszukiwania lub decyzji. Pierwszy ze stylów – informacyjny – jest sposobem aktywnego poszukiwania i przetwarzania informacji, z którego mogą korzystać osoby znajdujące się w statusach tożsamości osiągniętej i moratoryjnej. Drugi ze stylów – normatywny – jest charakterystyczny dla osób o statusie tożsamości nadanej oraz opiera się na znaczeniu i zdaniu ważnych, bliskich osób. Ostatni styl – dyfuzyjno-unikowy – charakterystyczny dla statusu tożsamości dyfuzyjnej, oznacza taki sposób gromadzenia wiedzy o sobie, który wiąże się z unikaniem działania i brakiem zainteresowania kwestiami tożsamościowymi. Jak wykazali w polskich badaniach Jan Ciecuch (2010) a następnie Ewa Topolewska i Jan Ciecuch (2012, 2015), w modelu Berzonsky’ego możliwe jest wyróżnienie nie trzech, lecz czterech stylów kształtowania się tożsamości. Styl dyfuzyjno-unikowy rozpada się w analizach strukturalnych na styl dyfuzyjno-beztroski, odzwierciedlający niejako filozofię *carpe diem*, oraz styl unikowy, będący lękowym przejawem niepodejmowania zadań tożsamościowych.

Siedem lat po opublikowaniu prac Berzonsky’ego (1989) oraz trzydzieści lat od pierwszego ukazania się prac Marcii (1966) Wim Meeus (1996) zaproponował redefinicję statusów kształtowania tożsamości. Istotą propozycji Meeusa (1996) jest zamiana ujęcia kategoryjnego (wystąpienie lub brak poszukiwania i zaangażowania) na ujęcie dymensionalne, w którym poszukiwanie i zaangażowanie są ujmowane jako wymiary lub procesy, których wystąpienie możliwe jest do opisanego na skali od niskiego do wysokiego nasilenia. I tak na przykład status tożsamości moratoryjnej oznaczałoby wysokie nasilenie poszukiwania oraz niskie nasilenie zaangażowania.

W następnych latach pojawiły się nowe rozszerzenia modelu statusów, uwzględniające zaproponowane przez Meeusa (1996) dymensionalne ujęcie poszukiwania i zaangażowania.

W 2006 roku Koen Luyckx, Luc Goossens, Bart Soenens i Wim Beyers zaproponowali model dwóch cykli kształtowania się tożsamości, zgodnie z którym pierwotnie osoba poszukuje, sprawdzając różne możliwości (wymiar poszukiwania wszcz), następnie podejmuje zobowiązanie (wymiar podjęcia zobowiązania). W kolejnym kroku w obrębie podjętych decyzji i wyborów człowiek pogłębia wiedzę na ich temat (wymiar poszukiwania w głąb) oraz określa stopień identyfikacji z podjętymi decyzjami (wymiar identyfikacji ze zobowiązaniem). Dalsze prace Luyckxa ze współpracownikami (Luyckx i in. 2008) wprowadzają piąty wymiar: poszukiwanie ruminacyjne odnoszące się do negatywnego oblicza poszukiwania, tj. ciągłego analizowania kwestii tożsamościowych, które jednak nie prowadzi do podjęcia zobowiązań. Jak zauważają Aleksandra Słowińska i Anna Oleszkowicz (2015), wprowadzenie tego piątego wymiaru nie wpisuje się w pierwotną propozycję dwóch cykli formowania się tożsamości. W odpowiedzi na tę nieścisłość proponują modyfikację modelu Luyckxa i współpracowników (2008) poprzez wyróżnienie sześciu procesów kształtowania się tożsamości. Wśród zaproponowanych wymiarów znajdują się: podejmowanie zaangażowania, identyfikacja ze zobowiązaniem oraz cztery rodzaje poszukiwania: ruminacyjne poszukiwanie szerokie, refleksyjne poszukiwanie szerokie, ruminacyjne poszukiwanie głębokie i refleksyjne poszukiwanie głębokie. Narzędzie skonstruowane do pomiaru pięciu wymiarów zaproponowanych przez Luyckxa i współpracowników (2008; *Dimensions of Identity Development Scale*) wprowadzie dotyczy tylko planów na przyszłość, ale mimo to wyniki badań przeprowadzonych z jego wykorzystaniem są generalizowane na cały proces kształtowania się tożsamości (Luyckx i in. 2006, 2008; Beyers, Luyckx, 2016).

W tym samym okresie Elisabeta Crocetti, Monika Rubini i Wim Meeus (2008) opublikowali pierwsze prace dotyczące trzywymiarowego modelu kształtowania tożsamości. Dwa pierwsze wymiary (poszukiwanie w głąb oraz zaangażowanie) to zredefiniowane przez Meeusa (1996) poszukiwanie i zaangażowanie. Trzeci wymiar dotyczy rewizji zaangażowania

i oznacza tendencję do wprowadzania zmian w obszarze tożsamości ze względu na niezadowolenie z podjętych zobowiązań. W modelu tym zakłada się, że procesy kształtowania się tożsamości mogą mieć inne nasilenie w różnych sferach życia ważnych dla tożsamości, takich jak relacja z osobą bliską, edukacja czy praca. W Polsce Dominika Karaś (2015) w badaniach jakościowych zidentyfikowała osiem kluczowych obszarów ważnych dla kształtowania się tożsamości w okresie wyłaniającej się dorosłości. Były to: cechy charakteru, doświadczenia z przeszłości, relacje rodzinne, znajomi i przyjaciele, światopogląd, zainteresowania i pasje, cele i plany na przyszłość oraz praca. Następnie Karaś i Ciecuch (2015) zweryfikowali trzy procesy wyróżnione w modelu Crocetti i współpracowników (2008) w ośmiu zidentyfikowanych przez Karaś (2015) domenach. Okazało się, że trzy wymiary kształtowania tożsamości w badanych sferach formują metawymiary wyższego rzędu.

Problemy ze współczesnymi modelami kształtowania się tożsamości

Wyżej omówione modele Berzonsky'ego (1989), Luyckxa i współpracowników (2008), Crocetti i współpracowników (2008) mają swoje korzenie w psychospołecznej teorii Eriksona i późniejszej jej operacjonalizacji, której dokonał Marcia (1966). Wszystkie posługują się takimi samymi lub podobnymi pojęciami (status, styl, wymiar, proces), które są zbliżone znaczeniowo. Każda z koncepcji stała się jednak inspiracją dla osobnego podejścia badawczego, które w literaturze są postrzegane raczej jako konkurencyjne niż komplementarne. Publikowane propozycje syntezy modeli lub zestawienia konstruktów z nich pochodzących odbywały się przede wszystkim na poziomie empirycznym (Crocetti i in., 2013; Zimmermann i in. 2015). CIFM natomiast jest próbą teoretycznej integracji konstruktów wywodzących się z modeli powstałych na podstawie prac Marcii (1966, 1980). Ciecuch i Topolewska (2017) zidentyfikowali główne problemy, które dotychczas utrudniały integrację modeli, a następnie zaproponowali ich rozwiązanie.

Pierwszym zidentyfikowanym problemem jest wykorzystywanie w literaturze różnych pojęć, takich jak proces (ang. *process*), wymiar (ang. *dimension*), styl (ang. *style*) czy też status (*status*) w odniesieniu do tego samego lub bardzo podobnego zjawiska (kształtowanie się tożsamości). Co więcej, poszczególne zmienne – chociaż różnie nazywane i charakteryzowane – często mają wspólne elementy je definiujące. I tak na przykład style kształtowania się tożsamości z modelu Berzonsky'ego (1989), chociaż niesprowadzalne do statusów tożsamości z modelu Marcii (1966), w swojej definicji mają bezpośrednie odniesienie do statusów¹. Problem ten odnosi się więc do aspektu formalnego kształtowania się tożsamości i nadreprezentacji pojęć wykorzystywanych do opisu tego zjawiska.

Drugim problemem są zauważalne w literaturze (1) brak pogłębionej teoretycznej interpretacji treści i zakresu poszukiwania i zaangażowania oraz (2) brak uwzględniania dynamicznych zmian społeczno-kulturowych w kształtowaniu się tożsamości, które wymuszają konieczność modyfikacji konstruktów opisujących owo kształtowanie. Zgodnie z pierwotną propozycją Marcii (1966) poszukiwanie było trwającym w adolescencji procesem eksperymentowania, a zaangażowanie podjęciem tożsamościowych decyzji. Kolejne modele, zgodnie z propozycją Meeusa (1996), traktują wszystkie zmienne tożsamościowe nie jako rozłączne kategorie, ale jako wymiary, których nasilenie można określić. Mimo wszystko relacje pomiędzy wyróżnianymi konstruktami tożsamościowymi nie są jasne, a ich zakresy treściowe nie są rozłączne. I tak na przykład rewizja zaangażowania w modelu Crocetti i współpracowników (2008) jest przez autorów definiowana jako eksploracja wszereż, która będąc odrębnym konstruktem, została wyróżniona w modelu Luyckxa i współpracowników (2008)². Zaangażowanie natomiast dalej jest wiązane przede wszystkim z podejmowaniem decyzji (identyfikacja z zaangażowaniem to „the actual making of choices” – Luyckx i in., 2006, s. 364), jednak traktowane jest wymiarowo. W związku z tym nie jest jasne, co właściwie oznacza, że podejmowanie decyzji tożsamościowej jest wymiarem, skoro samo

poszukiwanie odpowiedzi przed podjęciem decyzji jest innym wymiarem – eksploracją? Podobnie zmiany społeczno-kulturowe ostatnich dziesięcioleci sprawiły, że zaangażowanie nie jest już podejmowane (jak w czasach Marcii) na stałe czy nawet raz na całe życie. Nieustanna zmienność sprawia, że zaangażowanie dzisiaj nie jest już tym samym zaangażowaniem, o którym mówił Marcia w 1966 roku.

Trzecim problemem jest mała liczba badań nad rozwojem kształtowania się tożsamości człowieka w dorosłości. Badacze uznają potrzebę takiego kierunku rozważań nad tożsamością (por. Fadjukoff, Pulkkinen, Kokko, 2016; Kroger, 2017), zresztą zgodnie z pracami Eriksona (1959). Mimo wszystko znakomita większość badań nad kształtowaniem się tożsamości dotyczy adolescencji (przegląd w Crocetti, 2018; Kroger, Martinussen i Marcia, 2010). W rzadko prowadzonych badaniach nad kształtowaniem się tożsamości w innych okresach rozwojowych zwykle używane są różne modele i metody, na przykład w okresie przejścia między dzieciństwem a adolescencją – *Kwestionariusz Wczesnego Poszukiwania Tożsamościowego* (ang. *Early Identity Exploration Scale*, EIES; Kłym, Ciecuch, 2015), a w okresie dorosłości – *Identity and Experiences Scale* (Whitbourne, Sneed i Skultety, 2002).

Czwartym problemem jest brak systematycznego ułożenia zmiennych tożsamościowych w szerszej strukturze osobowości. Badacze zajmujący się tożsamością nie zawsze jasno określają, jaki status w strukturze psychicznej człowieka mają zmienne tożsamościowe: czy są elementem osobowości, czy stanowią po prostu różnice indywidualne, czy może kształtowanie się tożsamości należy ujmować raczej w kategoriach mechanizmu niż różnicy indywidualnej? Analizy relacji konstruktów tożsamościowych z innymi charakterystykami człowieka prowadzą się do badań empirycznych nad potencjalnymi związkami, bez pogłębionej interpretacji teoretycznej.

W odpowiedzi na wyżej opisane problemy, Ciecuch i Topolewska (2017) zaproponowali ich teoretyczne rozwiązanie w modelu CIFM, a następnie przeprowadzili szeroko zakrojoną empiryczną weryfikację modelu (Topolewska,

Ciecuch, 2017; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, 2018; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, Strus, 2019; Topolewska-Siedzik, Ciecuch, 2019). W dalszej części artykułu przedstawiamy, w jaki sposób kolowy model sposobów kształtowania się tożsamości może przewyższać ograniczenia dotychczasowych modeli oraz integrować modele powstałe w tradycji Marcii (1966, 1980).

KOŁOWY MODEL SPOSOBÓW KSZTAŁTOWANIA SIĘ TOŻSAMOŚCI – PRÓBA ROZWIĄZANIA PROBLEMÓW ORAZ INTEGRACJI MODELI

Przyjęte w CIFM rozumienie tożsamości pozostaje w zgodzie z pracami Marcii (1980) i Berzonsky'ego (2004) oraz jest zbliżone do pojęć teorii siebie (ang. *self-theory*, Berzonsky, 2004) i struktury siebie (ang. *self-structure*, Marcia, 1980). Ciecuch i Topolewska (2017) definiują tożsamość jako osobistą strukturę poznawczą określającą danego człowieka, składającą się z tych elementów, które dana jednostka uznaje za ważne dla tego, kim jest. Podczas gdy cechy osobowości można uznać za względnie obiektywne charakterystyki człowieka, czyli te, które nie zależą od danego człowieka, lecz go po prostu opisują niezależnie od jego woli i preferencji, tożsamość jest mniej lub bardziej spójnym zbiorem charakterystyk, uważanych przez człowieka za ważne w opisie siebie samego, identyfikacji samego siebie i odróżnianiu od innych. Co szczególnie ważne, te charakterystyki tożsamościowe nie muszą być uznane za istotne z zewnętrznego punktu widzenia w opisie dokonywanym przez innych ludzi. Cechą osobowości jest na przykład sumienność. Jej konkretne nasilenie charakteryzuje danego człowieka, podobnie jak wiek, płeć, narodowość i wiele innych właściwości. Każda z tych obiektywnych charakterystyk może stać się elementem tożsamości, jeśli dany człowiek ją uzna za ważną dla opisu tego, kim jest. Co więcej, elementem tożsamości może nawet stać się właściwość obiektywnie nieopisująca danego człowieka. Osoba o niskiej otwartości na doświadczenie może się uważać za osobę

niezwykle otwartą i tolerancyjną i to przekonanie staje się elementem jej tożsamości.

Badania nad tożsamością często wprowadzają rozróżnienie jej aspektu formalnego i treściowego (Berzonsky i in., 2011; Waterman, 2015). Aspekt formalny opisuje „jak” tożsamości, czyli to, w jaki sposób, za pomocą jakich procesów (np. poszukiwania i zaangażowania) dana osoba kształtuje swoją tożsamość. Aspekt treściowy z kolei opisuje „co” tożsamości, jakie elementy wchodzi w jej skład, co jest przedmiotem poszukiwania i zaangażowania. Badania ilościowe skupiają się na ogół na aspekcie formalnym kształtowania tożsamości, poszukując różnych stylów, sposobów czy strategii wykorzystywanych w procesie kształtowania tożsamości (Marcia, 1966 oraz jego kontynuatorzy: Berzonsky, 1989; Crocetti i in., 2008; Luyckx i in., 2008). Badania jakościowe natomiast skupiają się przede wszystkim na treści tożsamości (np. treść historii życia proponowana w ramach koncepcji tożsamości narracyjnej przez McAdamsa, 1995). O ile treść tożsamości (przekonania, podjęte decyzje życiowe, zobowiązania, światopogląd) jest unikalna dla każdego człowieka, o tyle ogólne tendencje czy wymiary, określające aspekt formalny kształtowania tożsamości, mogą stanowić zbiór zmiennych zdefiniowanych jako różnice indywidualne w przebiegu procesu kształtowania się tożsamości. CIFM odnosi się do takich różnic indywidualnych w zakresie sposobów (a zatem w aspekcie formalnym kształtowania tożsamości) wykorzystywanych przez osoby w różnych okresach rozwojowych.

Sposób kształtowania się tożsamości jako podstawowa kategoria opisująca proces kształtowania tożsamości (próba rozwiązania problemu 1)

Wykorzystywane w literaturze kategorie konstruktywne służących do opisu formalnego aspektu kształtowania się tożsamości to m.in. proces lub wymiar (Crocetti i in., 2008; Luyckx i in., 2008; Marcia, 1966; Whitbourne, Sneed, Skultety, 2002), status (Marcia, 1966) oraz styl (Berzonsky, 1989; Marcia, 1980). Podczas gdy wymiar jest konstruktem jednoznacznie dy-

mensionalnym, a status – jednoznacznie kategorialnym, to styl i proces mogą być rozumiane na oba sposoby. Mimo to w literaturze dotyczącej kształtowania tożsamości styl i proces są zwykle definiowane na sposób dymensionalny. Mając na celu syntezę różnych konstruktywne definiujących proces kształtowania tożsamości, Ciecuch i Topolewska (2017) wprowadzili termin *sposób* (ang. *mode*)³. Zaproponowane pojęcie w swoim znaczeniu nawiązuje do łacińskiego pojęcia *modus*, które w siedemnastowiecznej filozofii odnoszono do zmiennych charakterystyk przedmiotu i przeciwstawiano *trybutowi* rozumianemu jako jego właściwość stała (Ciecuch, Topolewska, 2017; Copleston 1958). Sposób kształtowania tożsamości jest definiowany w modelu CIFM jako spójna całość specyficznych mechanizmów poznawczych, afektywnych i behawioralnych zaangażowanych w kształtowanie tożsamości. Takie rozumienie jest bliskie znaczeniowo konstruktywnemu znanemu jako tryb regulacyjny (*regulatory mode*), zaproponowanemu przez E. Tory’ego Higginsa, Ariego W. Kruglanskiego oraz Antonia Pierra (2003). Sposób kształtowania się tożsamości oznacza więc pewien spójny zbiór mechanizmów radzenia sobie z zagadnieniami związanymi z tożsamością, odpowiadaniem na pytanie „kim jestem?”, a równocześnie nie jest tak stałym konstruktem jak cecha osobowości. Sposób różni się też od typu osobowości, który przypisuje człowieka do danej kategorii ludzi. Oznacza to, że osoba może wykazywać tendencję do wykorzystywania konkretnych sposobów kształtowania tożsamości, choć jednocześnie ma możliwość przełączania się między nimi i uaktywniania tego, który w danym działaniu i okresie życia jest najbardziej adekwatny.

Socjalizacja i poszukiwanie jako dwie podstawowe kategorie procesu kształtowania się tożsamości (próba rozwiązania problemu 2)

Zgodnie z myślą Marcii (1966) zaangażowanie zwykle miało być podejmowane raz na całe życie na początku dorosłości. Zmiany w sferze społecznej, kulturowej i technologicznej, które

trwają od drugiej połowy XX wieku przekładają się na zmianę w postrzeganiu stałości zaangażowania, co rodzi pytanie o to, na czym polega zaangażowanie we współczesnym świecie. W obecnej rzeczywistości zaangażowanie nie jest (lub przynajmniej nie musi być) podejmowane raz na całe życie. Zmiany zawodów, miejsc zamieszkania, narodowości, religii, a także wyraźne zmiany w trwałości małżeństwa i kształcie rodziny są dzisiaj powszechne. Zgodnie z propozycją Meeusa (1996) poszukiwanie i zaangażowanie są rozumiane jako wymiary, na których można usytuować daną osobę, było to już zatem odejście od ujmowania zaangażowania w kategoriach „wystąpiło – nie wystąpiło”. Co więcej, w modelu Crocetti i współpracowników (2008) proces rewizji zaangażowania mógł zachodzić odmiennie w różnych domkach tożsamościowych.

W CIFM Ciecuch i Topolewska (2017) proponują rekonceptualizację zaangażowania i postrzegają je jako wymiar opisujący stabilność struktury tożsamości. Tak rozumiane zaangażowanie (jako stabilność struktury tożsamości) i poszukiwanie można porównać z innymi dualnymi konstruktami występującymi w psychologii, będącymi podstawą Dwuczynnikowego Modelu Osobowości (Ciecuch, Strus, 2017). Jako podwaliny tych par konstruktów często wskazuje się z jednej strony filozoficzną pracę Davida Bakana (1966), a z drugiej – informatyczne systemy uczenia się Stephena Grossberga (1980). Zgodnie z pracą Bakana (1966) we wszystkich formach życia istnieją dwie podstawowe modalności: *sprawczość* w istnieniu organizmu jako jednostki i *współnotowość* w funkcjonowaniu jednostki jako elementu większego organizmu. Owe modalności opisujące funkcjonowanie wszystkich organizmów żywych korespondują z dwiema właściwościami wszystkich systemów uczenia się (cybernetycznych) opisywanych przez Grossberga (1980). Zgodnie z jego ujęciem owe dwie podstawowe modalności to *plastyczność* opisująca proces nabywania nowej wiedzy oraz *stabilność* opisująca zachowanie już istniejących struktur wiedzy. Korespondencja tych par dualnych konstruktów z konstrukta- mi psychologicznymi została omówiona m.in.

przez Ciecucha i Strusa (2017) oraz Abele i Wojciszke (2014).

Najbardziej znaną parą osobowościowych konstruktów, nawiązującą do wyżej wymienionych prac są metacechy osobowości alfa/stabilność i beta/plastyczność zaproponowane przez Johna M. Digmana (1997) i potwierdzone w wielu innych pracach, m.in. Colina G. DeYounga (DeYoung, 2015; DeYoung, Peterson i Higgins, 2002). W kontekście tożsamościowym poszukiwanie jest zbliżone do bety/plastyczności i odzwierciedla dążenie do rozwoju i nowości w zakresie tożsamości. Z kolei zaangażowanie można porównać do czynnika alfy/stabilności i scharakteryzować nie jako podjęcie konkretnych zobowiązań, ale jako podsystem odpowiedzialny za utrzymywanie spójności i stałości w obrębie struktury tożsamości, również w kontekście społecznym (stąd nazwa socjalizacja). Tak jak czynnik alfa/stabilność jest odpowiedzialny za stabilność struktury osobowości, tak socjalizacja odpowiada za stabilność struktury tożsamości. Zredefiniowane poszukiwanie i zaangażowanie (nazywane w modelu socjalizacją) stanowią podstawowe wymiary omawianego modelu CIFM.

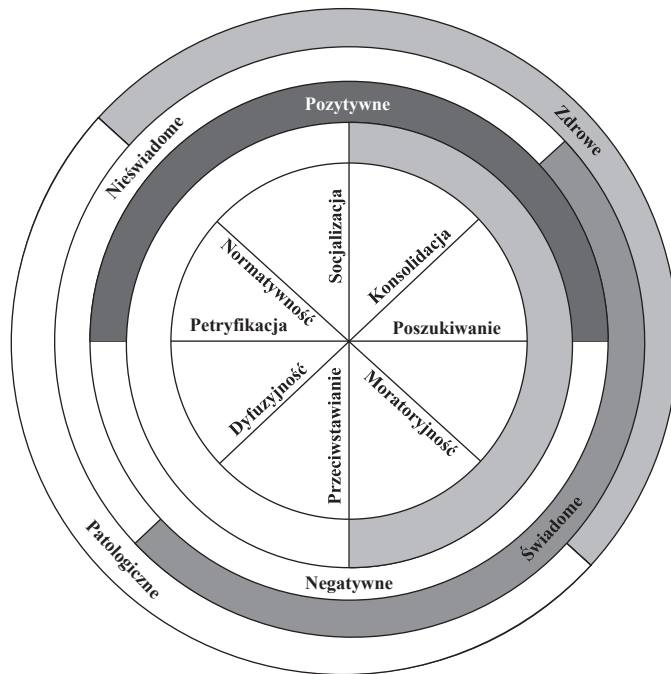
Struktura kołowa sposobów kształtowania się tożsamości

Modele w psychologii można podzielić na dwie grupy pod względem relacji pomiędzy zmiennymi. Pierwszy rodzaj modeli obejmuje te, w których wszystkie wyszczególnione konstrukty w założeniu są niezależne od siebie lub zależne, ale bez precyzyjnie określonych relacji. Druga grupa zawiera modele, w których wyróżnione zmienne pozostają ze sobą w teoretycznie określonych relacjach. Relacje te przedstawiane są najczęściej w układzie współrzędnych z wpisanym w niego okręgiem. Takie modele skrótowo nazywa się modelami kołowymi, co może być nieco mylące, bo w istocie nie chodzi w nich o koło, ale o precyzyjnie określone relacje teoretyczne między zmiennymi w dwuwymiarowej przestrzeni. Jako przykłady takich modeli można wskazać kołowy model wartości (Schwartz i in. 2012), kołowy model relacji in-

terpersonalnych (Wiggins, 1991), czy kołowy model metacech osobowości (Strus, Ciecuch, Rowiński, 2014). Okrąg służy w tych modelach jako forma zobrazowania relacji pomiędzy zmiennymi.

CIFM jest modelem kołowym, w którym wyróżnia się osiem sposobów kształtowania się tożsamości. Opisuując owe sposoby i relacje między nimi można posłużyć się czterema średnicami oddalonymi jedna od drugiej o 45 stopni (por. rysunek 1). Pierwszą parą stanowi socjalizacja vs. przeciwstawianie się, opisujące system utrzymywania spójności i stabilności w struktu-

rze tożsamości, również w kontekście społecznym (będąc zredefiniowanym zaangażowaniem z modelu Marcii). Drugą parą jest poszukiwanie vs. petryfikacja w konstruowaniu teorii siebie (co jest zbliżone znaczeniowo do poszukiwania z modelu Marcii). Dwie kolejne pary konstruktywów (stanowiące dwie kolejne średnice koła) to konsolidacja vs. dyfuzyjność oraz normatywność vs. moratoryjność, których znaczenie jest zbliżone do czterech statusów tożsamości. Opis ośmiu wyróżnionych sposobów znajduje się w tabeli 1. Układ zmiennych na kole przedstawiony jest graficznie na rysunku 1.

Rysunek 1. Sposoby kształtowania się tożsamości i ich struktura kołowa. Kolejne okręgi ilustrują podział zmiennych na grupy podobne pod względem wymienionej charakterystyki (Ciecuch i Topolewska, 2017).

Każda para przeciwległych sposobów dzieli koło pewnego rodzaju linią demarkacyjną. Sąsiadujące na kole zmienne są pod jakimś względem podobne do siebie i tworzą odrębną grupę. I tak linia łącząca socjalizację i przeciwstawianie się dzieli sposoby na aktywne (po prawej stronie na rysunku 1) i pasywne (po lewej stronie). Linia wyznaczona przez

eksplorację i petryfikację oddziela sposoby związane z pozytywnym funkcjonowaniem społecznym (powyżej linii) od tych związanych z negatywnym funkcjonowaniem społecznym (poniżej linii). Wydaje się, że linia normatywność vs. moratoryjność dzieli sposoby na opisujące patologiczne funkcjonowanie tożsamości (poniżej linii) od zdrowej

tożsamości. Moratoryjność jest rozumiana jako objaw kryzysu rozwojowego typowego dla okresu dojrzewania (Erikson, 1959), a zatem jest neutralna w odniesieniu do kategorii patologii tożsamości; w rzeczywistości, wraz ze swoim przeciwieństwem (normatywnością), wyznacza granicę między funkcjonowaniem zdrowej i patologicznej tożsamości, przy czym trzy patologiczne sposoby to petryfikacja, dy-

fuzja i przeciwstawianie się. Średnica między konsolidacją a dyfuzyjnością rozdziela sposoby, w których formowanie tożsamości jako autoidentyfikacji jest ważnym zagadnieniem (jednostka zajmuje się formowaniem własnej tożsamości), oraz sposoby, w których ten problem nie jest postrzegany jako szczególnie ważny i występuje w pewien sposób bez wysiłku jednostki (poniżej linii).

Tabela 1. Charakterystyka ośmiu sposobów kształtowania tożsamości (za: Topolewska, Ciecuch, 2017)

Sposób	Charakterystyka
Socjalizacja	Koncentracja na takim sposobie zdefiniowania siebie, aby dobrze odgrywać swoje role życiowe, stosownie do etapu życia, w którym się jest. Przekonania na swój temat tworzą spójny i stabilny system wiążący się z poczuciem, że dana osoba znajduje się na swoim miejscu w życiu.
Konsolidacja	Wykorzystywanie informacji pochodzących z eksploracji różnych opcji w budowaniu raczej stabilnej struktury tożsamości. Podejmowane są długotrwałe zobowiązania, ale zachowana jest otwartość na inne możliwości i związana z tym możliwość modyfikacji zaangażowań.
Poszukiwanie	Aktywność i sprawczość w budowaniu struktury tożsamości oraz rozwiązywaniu problemów i dylematów tożsamościowych; koncentracja na sprawdzaniu swoich możliwości oraz tego, czy dana aktywność jednostce odpowiada.
Moratoryjność	Aktywne poszukiwanie swojego miejsca w życiu poprzez poszukiwanie połączone z pewnymi zaangażowaniami, żeby sprawdzić, czy będą one danej osobie pod różnymi względami odpowiadały. Jednocześnie to poszukiwanie wiąże się z pragnieniem stałego zaangażowania, co w połączeniu z tymczasowymi zaangażowaniami może być przyczyną napięcia.
Przeciwstawianie się	Przekonanie o braku odnalezienia swojego miejsca w życiu. Ponieważ ten sposób znajduje się pomiędzy dyfuzją (problem nieokreśloności tożsamości) a moratoryjnością (pragnienie podjęcia zaangażowań), istnieje ryzyko przyjęcia pewnego zaangażowania, ale w wyraźnej opozycji do wymogów społecznych.
Dyfuzyjność	Brak stabilnej struktury i bycie motywowanym w swoich działaniach, przekonaniach i decyzjach raczej przez czynniki sytuacyjne oraz środowisko niż poznawczą strukturę tożsamości.
Petryfikacja	Brak zainteresowania myśleniem o sobie i kształtowaniem struktury tożsamości. Charakterystyczną cechą jest stosunkowo uboga poznawcza struktura tożsamości oraz usztywnienie i swoiste zamrożenie owych fragmentów tożsamości.
Normatywność	Formowanie struktury tożsamości na podstawie oczekiwań innych. Oczekiwania te nie są oceniane, ale raczej bezkrytycznie przejmowane, co może być związane z pewną sztywnością poznawczą i zniekształceniami poznawczymi.

Pomiar ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości

Narzędziem umożliwiającym pomiar ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości jest *Kwestionariusz Sposobów Kształtowania się Tożsamości* (ang. *Circumplex Identity Formation Questionnaire*; Topolewska i Ciecuch, 2017). Składa się on z 40 pozycji testowych, po pięć na każdą z ośmiu skal. Właściwości psychometryczne tego kwestionariusza zostały zanalizowane przez Topolewską i Ciecucha (2017) poprzez: (1) sprawdzenie spójności wewnętrznej metodą alfa Cronbacha, (2) eksploracyjne modelowanie równań strukturalnych w celu sprawdzenia jego struktury czynnikowej, (3) weryfikację struktury kołowej w (3a) skalowaniu wielowymiarowym, (3b) przy wykorzystaniu programu RANDALL, (3c) test sinusoidalnego układu korelacji zmiennych wyróżnionych w CIFM z kryterium zewnętrznym, które stanowił dobrostan. Wszystkie analizy były przeprowadzone w trzech grupach osób badanych, dwie obejmowały studentów (grupa $n = 371$ osób w wieku 19–24 lat; grupa $n = 466$ osób w wieku 19–24), a jedna młodych dorosłych (grupa druga $n = 715$ osób w wieku 25–35). Uzyskane wyniki sugerują, że sposoby kształtowania się tożsamości mierzone przy wykorzystaniu *Kwestionariusza Sposobów Kształtowania się Tożsamości* przyjmują ośmioczynnikową i kołową strukturę zgodną z założeniami teoretycznymi, a sinusoidalny układ związków z dobrostanem potwierdza kołową organizację zmiennych. Kwestionariusz znajduje się w załączniku.

Kołowy model sposobów kształtowania się tożsamości jako płaszczyzna integracji innych modeli kształtowania się tożsamości

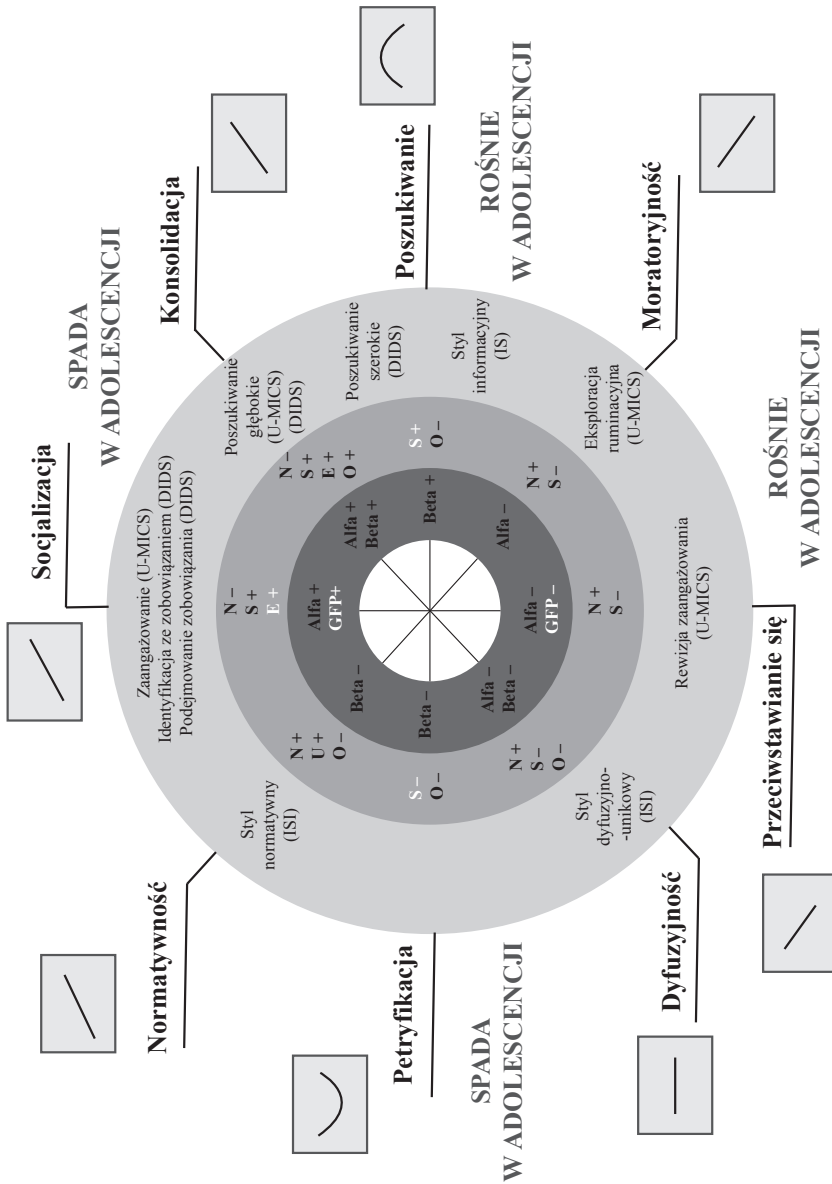
Głównym celem skonstruowania CIFM było stworzenie płaszczyzny, w której możliwe jest uzgodnienie zmiennych zaproponowanych w tradycji Marcii w różnych modelach. Taka integracyjna moc modelu została potwierdzona przez Topolewską i Ciecucha (2017) w badaniach z wykorzystaniem zmiennych z trzywymiarowego modelu Crocetti i współ-

pracowników (2008), modelu pięciu procesów tożsamościowych (Luyckx i in. 2008) oraz trzech stylów kształtowania się tożsamości Berzonsky'ego i współpracowników (2013). Wyniki uzyskane w skalowaniu wielowymiarowym (przedstawione poglądowo na rysunku 2) potwierdzają, że kołowy model sposobów kształtowania się tożsamości może służyć za macierz, na której ułożone są zmienne tożsamościowe z innych modeli.

Możliwość badania rozwoju sposobów kształtowania się tożsamości w ciągu całego życia (próba rozwiązania problemu 3)

Kołowy model sposobów kształtowania się tożsamości umożliwia badanie rozwoju tożsamości w różnych grupach wiekowych. Powszechnie uznaje się, że tożsamość rozwija się szczególnie dynamicznie w okresie adolescencji, ale rozwój jej nie ogranicza się do tego okresu. Topolewska-Siedzik i Ciecuch (2018) przeprowadzili longitudinalne badania dotyczące czterech sposobów kształtowania się tożsamości (poszukiwanie i petyfikacja, socjalizacja i przeciwstawianie się) w grupie osób w okresie wczesnej ($n = 914$) i średniej ($n = 925$) adolescencji, które były badane pięć razy w ciągu 1,5 roku. Do sprawdzenia, czy i ewentualnie jak zmieniają się sposoby kształtowania się tożsamości została wykorzystana analiza ukrytych krzywych rozwojowych. Jak sugerują wyniki, wszystkie sposoby formowania się tożsamości zmieniają się podczas wczesnej i średniej adolescencji zgodnie z trendem liniowym lub krzywoliniowym, przy czym zmiany są bardziej dynamiczne w starszej grupie wiekowej. Odbywają się one w takim kierunku, że nasilenie poszukiwania i przeciwstawiania się rośnie, podczas gdy nasilenie socjalizacji i petyfikacji spada (Topolewska-Siedzik, Ciecuch 2018).

Ponieważ model sposobów kształtowania się tożsamości pozwala na opis przebiegu tego kształtowania w różnych okresach rozwojowych, Topolewska-Siedzik i Ciecuch (2019) przeprowadzili badania na dużej grupie $N = 3216$ osób w wieku 18–65 lat, podzielonych na 13 grup wiekowych. Okazało się, że: (1) wraz z wiekiem rośnie nasilenie socjalizacji, konsolidacji

Rysunek 2. Kolowy model sposobów kształtowania się tożsamości i wyniki jego walidacji. Socializacja, konsolidacja, poszukiwanie, moratoryjność, przeciwstawianie się, dyfuzyjność, petryfikacja, normatywność to ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości. Znak + oznacza związki pozytywne, a znak - związki negatywne. N = neurotyzm, S = sumienność, U = ugodowość, E = ekstrawersja, O = otwartość na doświadczenie, alfa i beta = czynniki osobowości wyższego rzędu, GFP = ogólny czynnik osobowości. W nawiasach podane są nazwy kwestionariuszy mierzących zmienne tożsamościowe: U-MICS = *Utrecht-Management of Identity Commitments Scale* (Crocetti i in., 2008), DIDS = *Dimensions of Identity Development Scale* (Luyckx i in. 2008); ISI – Identity Style Inventory (Berzonsky i in. 2014). Biała czełonka oznacza wyniki niezakładane w hipotezach. W szarych kwadratach przedstawiono trendy zmiany poziomu sposobów wraz z wiekiem w badaniach poprzecznych. Kursywą zaznaczono wyniki badań podłużnych.

i normatywności, (2) spada nasilenie przeciwstawiania się i moratoryjności, (3) nasilenie poszukiwania początkowo rośnie, a następnie spada, (4) nasilenie petryfikacji z kolei przyjmuje trend U-kształtny, a (5) jedynym sposobem kształtowania tożsamości, którego nasilenie nie zmienia się istotnie wraz z wiekiem, jest dyfuzyjność. Sposób ten może więc być uznany za nieefektywne radzenie sobie z zadaniami tożsamościowymi i problemami w obszarze tożsamościowym w każdym wieku.

Sposoby kształtowania się tożsamości w strukturze osobowości (próba rozwiązania problemu 4)

Zgodnie z psychospołeczną teorią rozwoju Eriksona (1959) ukształtowanie tożsamości jako rezultat konfliktu pomiędzy tożsamością a rozproszeniem ról można rozumieć jako jeden z istotnych elementów osobowości człowieka (por. Bebrysz, Zagórska, 2017). W pracach z tradycji Marcii tożsamość i zmienne zaproponowane do opisu jej kształtowania nie były bezpośrednio łączone z osobowością człowieka. Inaczej tożsamość w osobowości jest postrzegana przez McAdamsa. Zgodnie z pracami tego autora (McAdams, 1995; McAdams, 2001; McAdams, Manczak, 2011) tożsamość jest historią życia i stanowi trzecią, najbardziej płynną, ale też najbardziej indywidualną i najpóźniej kształtowaną warstwę osobowości człowieka. Pozostałe dwie warstwy zawierają cechy dyspozycyjne (pierwsza warstwa) oraz charakterystyczne adaptacje (druga warstwa). Cechy dyspozycyjne to cechy temperamentu lub trwałe cechy osobowości (np. Wielka Piątka). Charakterystyczne adaptacje stanowią wynik interakcji pomiędzy cechami dyspozycyjnymi a doświadczeniami i środowiskiem. Przykładem charakterystycznych adaptacji są cele, motywy, mechanizmy obronne, wartości, przekonania, psychiczne reprezentacje *ja* i inne charakterystyki osobowe określone w czasie, miejscu i rolach społecznych, a więc też zmienne odnoszące się do kształtowania się tożsamości. Wśród badaczy lokujących zmienne tożsamościowe na poziomie charakterystycznych adaptacji są: Jennifer P. Lilgendahl (2015), Kai Hatano, Kazumi Su-

gimura i Theo A. Klimstra (2016), Topolewska-Siedzik ze współpracownikami (2019), Joshua Wilt, Bradley D. Olson, D.P. McAdams (2011). CIFM jest utrzymany w tej tradycji badawczej i zmienne w nim wyróżnione można lokować w obszarze charakterystycznych adaptacji. Zrazem jednak CIFM może być punktem wyjścia do szerszej integracji badań nad tożsamością w nurcie eriksonowskim, włączając w to integrację badań w tradycji Marcii z badaniami nad tożsamością w tradycji McAdamsa. Ta możliwość wprawdzie jeszcze nie została podjęta w badaniach empirycznych, ale sposoby kształtowania tożsamości wyróżnione w CIFM zasadniczo mogą też opisywać sposoby kształtowania tożsamości narracyjnej (Ciecuch, Topolewska, 2017).

Dwa najbardziej podstawowe konstrukty tożsamościowe, czyli w CIFM socjalizacja i poszukiwanie (lokujące się na poziomie charakterystycznych adaptacji) można uznać za warunkowane przez parę odpowiadających im cech dyspozycyjnych, jakimi są osobowościowe alfa/stabilność i beta/plastyczność (Hatano i in., 2016; Topolewska-Siedzik i Ciecuch, 2018; Topolewska-Siedzik i in., 2019; Wilt i in., 2011). Pierwotnie alfę i betę Digman (1997) oraz stabilność i plastyczność DeYoung ze współpracownikami (2002) charakteryzowali jako wspólną wariację cech osobowości. Stabilność łączyła sumiennność, ugodowość i stabilność emocjonalną, a plastyczność odzwierciedlała część wspólną ekstrawersji i otwartości na doświadczenie. Współwystępowanie tych dwóch czynników wyższego rzędu nazywane jest ogólnym czynnikiem osobowości (*General Factor of Personality*; Musek, 2007), określanym jako najbardziej adaptacyjne funkcjonowanie człowieka. Obecnie jednak te czynniki są raczej postrzegane jako konstrukty niesprowadzalne jedynie do cech Wielkiej Piątki. Takie szersze rozumienie metacech osobowości występuje w dwuczynnikowym modelu osobowości (Ciecuch i Strus, 2017) czy kole metacech osobowości (Strus i in. 2014). Stabilność, która utrzymuje spójność i ciągłość osobowości, może być uznana za dyspozycyjne podłoże pary zmiennych socjalizacja vs. przeciwstawianie się, które z kolei odpowiadają za stabilność struktury

ry tożsamości. Plastyczność to system dążenia do aktywności i wzrostu osobowego, podobnie jak poszukiwanie oznacza sprawdzanie i rozszerzanie struktury tożsamości.

W przypadku dwóch metacech osobowości założenie o pozytywnych związkach pomiędzy plastycznością (metacechą) a poszukiwaniem (sposobem kształtowania tożsamości) oznacza równoczesne oczekiwanie pozytywnych związków ze zmiennymi ułożonymi na kole obok poszukiwania, czyli konsolidacją i moratoryjnością, oraz negatywnych związków ze zmienną oddaloną o kąt 180 stopni – petryfikacją i sąsiednimi konstruktami, czyli normatywnością oraz dyfuzyjnością. Podobny układ oczekiwanych związków można przedstawić w przypadku stabilności. Przede wszystkim stabilność (metacecha) stanowiłaby osobowościowe podłoże dla socjalizacji (sposób kształtowania tożsamości) i sąsiadujących z nią konsolidacji oraz normatywności, a także warunkowałyby negatywnie przede wszystkim przeciwstawianie się, ale też dyfuzyjność i moratoryjność. Dotychczas osobowościowe uwarunkowania kształtowania się tożsamości zostały empirycznie zbadane w trzech aspektach, szczegółowo opisanych poniżej.

Aspekt 1. Znaczenie pięciu cech osobowości dla ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości w różnych grupach wiekowych

Analizy Topolewskiej-Siedzik i współpracowników (2019) z uwzględnieniem pięciu cech osobowości wskazały na trzy cechy osobowości jako najważniejsze dla kształtowania się tożsamości. Są to sumienność, otwartość na doświadczenie i stabilność emocjonalna. Ostatnia z wymienionych cech wiązała się silnie ze sposobami kształtowania się tożsamości, ale jej negatywny związek z normatywnością sprawia, że cały układ nie ma sinusoidalnego charakteru. Z tego względu sumienność będąca składową osobowościowej stabilności i otwartość na doświadczenie jako część plastyczności zostały uznane za najważniejsze cechy w rozróżnieniu sposobów kształtowania się tożsamości. Znaczenie tej pary cech osobowości w kształtowaniu się tożsamości warto zestawić ze zna-

eniem, jakie mają ekstrawersja i ugodowość w kole zachowań interpersonalnych Jerry'ego S. Wigginsa (1991). Posiłkując się kołem metacech osobowości (Strus i in. 2014), można sformułować tezę, że kształtowanie się tożsamości jest kluczowym zjawiskiem w funkcjonowaniu intrapersonalnym człowieka, tak jak zachowania interpersonalne wyróżnione przez Wigginsa (1991) są kluczowe w funkcjonowaniu interpersonalnym.

Aspekt 2. Znaczenie dwóch metacech osobowości dla ośmiu sposobów kształtowania się tożsamości w różnych grupach wiekowych

Topolewska-Siedzik i współpracownicy (2019) przeprowadzili badania wśród osób w wieku 18–65 lat w następujących podgrupach: 18–24 lat ($n = 416$), 25–39 lat ($n = 229$) oraz 40–65 lat ($n = 168$). Metacechy osobowości (alfa/stabilność i beta/plastyczność) oraz ogólny czynnik osobowości (GFP) zostały wyliczone jako ładunki czynnikowe w analizie czynnikowej przeprowadzonej na wynikach pięciu cech osobowości zmierzonych dwoma niezależnymi kwestionariuszami. Zgodnie z założeniami teoretycznymi układy związków osobowościowych czynników wyższego rzędu ze sposobami kształtowania się tożsamości formowały się w sinusoidy. Okazało się, że stabilność pozytywnie przewiduje sposoby kształtowania się tożsamości związane z tożsamościową stabilnością, czyli socjalizację, oraz sąsiadujące konsolidację i normatywność, negatywnie zaś ze sposobami po przeciwnej stronie koła, czyli przeciwstawianiem się oraz moratoryjnością i dyfuzyjnością. Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku plastyczności, która przewidywała pozytywnie poszukiwanie i konsolidację oraz negatywnie petryfikację, dyfuzyjność i normatywność. Sama plastyczność nie przewidywała moratoryjności, ale przy kontrolowanej stabilności emocjonalnej związek ten wystąpił. Ogólny czynnik osobowości okazał się najsilniej związany z parą zmiennych socjalizacja i przeciwstawianie się, a nie – jak oczekiwano – z parą konsolidacja i dyfuzyjność. Wyniki te są spójne z uzyskanymi przez Topolewską

i Ciecucha (2017), gdzie dobrostan był najsilniej związany z socjalizacją.

Aspekt 3. Znaczenie stabilności i plastyczności dla rozwoju poszukiwania, petryfikacji, socjalizacji i przeciwstawiania się w adolescencji

Jak wykazali Topolewska-Siedzik i Ciecuch (2018), metacechy osobowości przewidują nie tylko same sposoby kształtowania się tożsamości, ale też rozwój tych sposobów mierzony w badaniach longitudinalnych w okresie wczesnej ($n = 914$) i średniej ($n = 925$) adolescencji. Metacechy osobowości (alfa/stabilność i beta/plastyczność) stanowiły ładunki czynnikowe wyliczone w analizie czynnikowej przeprowadzonej na skalach pięciu cech osobowości. Wpływ metacech osobowości na poszukiwanie, petryfikację, socjalizację i przeciwstawianie się był zgodny z wynikami wcześniejszych badań poprzecznych w grupie osób w wieku 18–65 lat. Szczególnie ciekawe okazały się wyniki w zakresie znaczenia metacech w zmianie nasilenia sposobów kształtowania się tożsamości. Wyniki były istotne tylko w grupie młodszych adolescentów i wskazywały, że plastyczność wpływa na siłę zmiany w zakresie poszukiwania, petryfikacji i socjalizacji. Ukazuje to, jak zróżnicowanym okresem rozwojowym jest adolescencja i jak ważne jest uwzględnienie w analizach jego złożonego charakteru. Badania Topolewskiej-Siedzik i Ciecucha (2018) pozwalają pójść krok dalej – wykraczają poza kwestię rozważań strukturalnych, analizując longitudinalnie mierzony proces kształtowania się tożsamości i pokazują znaczenie, jakie w jej kształtowaniu ma osobowość.

PODSUMOWANIE

Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości powstał w odpowiedzi na wyrażaną przez badaczy tożsamości potrzebę integracji modeli. Przeprowadzone prace teoretyczne i empiryczne umożliwiły skonstruowanie modelu, który: porządkuje wykorzystywane do opisu kształtowania się tożsamości pojęcia (próba

rozwiązania zidentyfikowanego problemu 1), uwzględniając znaczenie historycznych kategorii poszukiwania i zaangażowania, równocześnie doprecyzowując i redefiniując te kategorie oraz systematycznie układając relacje pomiędzy zmiennymi (próba rozwiązania zidentyfikowanego problemu 2), może być wykorzystywany w badaniach nad tożsamością człowieka w różnych okresach rozwojowych (próba rozwiązania zidentyfikowanego problemu 3), a miejsce zmiennych tożsamościowych w strukturze osobowości jest jasno określone (próba rozwiązania zidentyfikowanego problemu 4).

Prace nad modelem w aspekcie teoretycznym obejmowały krytyczną analizę różnych modeli opisujących kształtowanie się tożsamości, które powstały w tradycji badawczej rozpoczętej przez Eriksona (1959) oraz różnych pojęć uwzględnionych do opisu tego procesu. Modelami tymi są: (1) model statusów tożsamości Marcii (1966), w którym są wyróżniane dwie podstawowe kategorie: poszukiwanie i zaangażowanie, (2) model stylów kształtowania się tożsamości zaproponowany przez Berzonsky'ego (1989), (3) model trzech wymiarów kształtowania się tożsamości Crocetti i współpracowników (2008) oraz (4) model pięciu wymiarów kształtowania się tożsamości Luyckxa i współpracowników (2008). Wśród zanalizowanych i uwzględnionych pojęć znajdowały się proces, wymiar, status i styl. Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości może służyć za matrycę, na której da się ulokować zmienne tożsamościowe z różnych modeli wypracowanych w tradycji Marcii. Narzędzie pomiarowe skonstruowane do pomiaru zmian wyróżnionych w modelu, tj. *Kwestionariusz Sposobów Kształtowania się Tożsamości* (Topolewska, Ciecuch, 2017), wykazuje satysfakcjonujące właściwości psychometryczne. Model pomiarowy odtwarza ośmioczynnikową strukturę odpowiadającą ośmiu sposobom kształtowania się tożsamości, a zmienne mierzone z wykorzystaniem kwestionariusza formują strukturę kołową zgodną z założeniami teoretycznymi.

Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości ma zastosowanie do badania zmian w kształtowaniu się tożsamości. Cztery

badane sposoby: poszukiwanie, petyfikacja, socjalizacja oraz przeciwstawianie się, ulegają zmianie zgodnie z liniowym i krzywoliniowym trendem. Co więcej, okazało się, że występują różnice pomiędzy osobami we wczesnej i średniej adolescencji, a dynamika zmian w poziomie sposobów kształtowania się tożsamości jest większa w okresie średniej niż w okresie wczesnej adolescencji. Osiem konstruktów wyróżnionych w modelu kołowym może być stosowanych do badania procesu kształtowania się tożsamości w różnych grupach wiekowych: od wczesnej adolescencji do późnej dorosłości.

Osobowościowa plastyczność przewiduje tożsamościowe poszukiwanie, a osobowościowa stabilność daje podstawę tożsamościowej socjalizacji będącej zredefiniowanym zaangażowaniem. Dwoma cechami osobowości, które można uznać za osobowościową podstawę sposobów kształtowania się tożsamości, okazały się otwartość na doświadczenie (jako element plastyczności) oraz sumienność (jako składnik stabilności). Ponadto plastyczność pozwala na przewidywanie tempa zmian poszukiwania, petyfikacji i socjalizacji w okresie wczesnej adolescencji.

Dotychczas uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że Kołowy Model Sposobów Kształtowania się Tożsamości jest trafnym i użytecz-

nym instrumentem w psychologicznych badaniach nad tożsamością osobową człowieka. Podsumowanie dotychczasowych wyników badań nad sposobami kształtowania się tożsamości przedstawiamy na rysunku 2.

Prezentacja modelu została oparta na cyklu artykułów opublikowanych na forum międzynarodowym. Pomimo że – jak zaprezentowano powyżej – model ma wiele zalet i pozwala na rozwiązanie licznych problemów z zakresu psychologii rozwoju tożsamości, kolejne badania i dyskusje sugerują konieczność przyszłego udoskonalania, a może nawet rewizji modelu. Owo udoskonalanie powinno objąć doprecyzowanie definicji poszczególnych sposobów, a co za tym idzie – przygotowanie zrewidowanej wersji narzędzia pomiarowego, które umożliwi bardziej precyzyjne badanie zaproponowanych zmiennych. Badania empiryczne, dotychczas prowadzone z wykorzystaniem modelu, nie nawiązują do całej tradycji badań nad tożsamością. Skoncentrowały się na kształtowaniu tożsamości, tak jak jest ona ujmowana w tradycji Marcii i badana w psychologii rozwojowej, ale pominięły ujęcia tożsamości dominujące w psychologii społecznej oraz tożsamość narcyzyjną. Poszerzenie modelu o te aspekty należy postrzeżać jako kierunki przyszłych badań i wyzwania w dalszych pracach nad modelem.

PRZYPISY

¹ Mówiąc dokładniej, Berzonsky (1988, w druku) zaproponował, że cztery zmienne wynikowe sklasyfikowane według paradygmatu statusu Marcii (1966) mogą odzwierciedlać lub być powiązane z różnicami w procesie podejmowania osobistych decyzji i rozwiązywania problemów. Osoby analizujące same siebie, osoby, które ukończyły poszukiwanie odpowiedzi o sobie i będące w moratorium, mogą korzystać z orientacji informacyjnej; aktywnie wyszukują, przetwarzają i oceniają istotne informacje przed podjęciem decyzji (Berzonsky, 1989, s. 269).

² Rewizja zaangażowania jest eksploracją wszereż, która rozpoczyna się od oceny obecnych zobowiązań (Crocetti i in., 2008, s. 209).

³ Pierwotnie terminem określającym kształtowanie tożsamości, zaproponowanym przez autorów było łacińskie pojęcie *modus* (pol. sposób, metoda). Pierwsze publikacje dotyczące modelu ukazały się w literaturze anglojęzycznej. Po konsultacjach z filologiem angielskim zdecydowano się zastosować w pracach zamiast łacińskiego terminu *modus* angielski odpowiednik tego terminu, czyli *mode* (pol. sposób, tryb, metoda). W języku polskim *modus* jest terminem występującym w pracach filozoficznych, matematyce oraz muzyce. Dlatego też w pracach polskojęzycznych używamy tłumaczeniem łacińskiego terminu *modus* i angielskiego terminu *mode* jest *sposób*.

BIBLIOGRAFIA

- Abele A.E., Wojciszke B. (2014). Communal and agentic content in social cognition: A dual perspective model. *Advances in Experimental Social Psychology*, 50, 195–255, <http://doi.org/10.1016/B978-0-12-800284-1.00004-7>.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence. An essay on psychology and religion*. Chicago: Rand McNally.
- Bebrysz M., Zagórska W. (2017). Depresja a integracja osobowa. Ujęcie poeriksonowskie. *Psychologia Rozwojowa*, 22(1), 77–92, <https://doi.org/10.4467/20843879PR.17.005.6419>.
- Berzonsky M.D. (1989). Identity style: conceptualization and measurement. *Journal of Adolescent Research*, 4, 268–282, <https://doi.org/10.1177/074355488943002>.
- Berzonsky M.D. (2004). Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social-cognitive perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1(4), 303–315, <https://doi.org/10.1080/17405620444000120>.
- Berzonsky M.D., Ciecuch J., Duriez B., Soenens B. (2011). The how and what of identity formation: Associations between identity styles and value orientations. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 295–299.
- Berzonsky M.D., Soenens, B., Luyckx, K., Smits, I., Papini, D. R., & Goossens, L. (2013). Development and validation of the revised Identity Style Inventory (ISI-5): Factor structure, reliability, and validity. *Psychological Assessment*, 25, 893–904. <https://doi.org/10.1037/a0032642>
- Beyers W., Luyckx K. (2016). Ruminative exploration and reconsideration of commitment as risk factors for suboptimal identity development in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 47, 169–178.
- Ciecuch J. (2010). Struktura czynnikowa Kwestionariusza Stylów Tożsamości Michaela Berzonsky’ego. Ile stylów mierzy ISI-3? *Psychologia Rozwojowa*, 15(4), 49–64.
- Ciecuch J., Strus W. (2017). Two-Factor Model of personality. W: V. Zeigler-Hill, T. K. Shackelford (red.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (s. 1–17). Springer International Publishing AG, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-28099-8>.
- Ciecuch J., Topolewska E. (2017). Circumplex of identity formation modes: A proposal for the integration of identity constructs developed in the Erikson–Marcia tradition. *Self and Identity*, 16(1), 37–61, <https://doi.org/10.1080/15298868.2016.1216008>.
- Copleston, F. (1958). *A history of philosophy* (Vol. 4). Londyn: Search Press.
- Crocetti E. (2018). Identity dynamics in adolescence: Processes, antecedents, and consequences. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(1), 1–13, <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1405578>.
- Crocetti E., Rubini M., Meeus W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31(2), 207–222. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>.
- Crocetti E., Sica, L.S., Schwartz S.J., Serafini T., Meeus W. (2013). Identity styles, dimensions, statuses, and functions: Making connections among identity conceptualizations. *Revue Europeene de Psychologie Appliquee*, 63(1), 1–13.
- Descombes V. (2012/2013). Rozterki tożsamości (*Les embarras de l’identite*). Warszawa: Kurhaus Publishing.
- DeYoung C.G. (2015). Cybernetic Big Five Theory. *Journal of Research in Personality*, 56, 33–58, <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.07.004>.
- DeYoung C.G., Peterson J.B., Higgins D.M. (2002). Higher-order factors of the Big Five predict conformity: Are there neuroses of health? *Personality and Individual Differences*, 33(4), 533–552, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00171-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00171-4).
- Digman J.M. (1997). Higher-order factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1246–1256.
- Erikson E.H. (1959). *Identity and the life cycle*. New York, NY: Norton.
- Fadjukoff P., Pulkkinen L., Kokko K. (2016). Identity Formation in Adulthood: A Longitudinal Study from Age 27 to 50. *Identity*, 16(1), 8–23, <https://doi.org/10.1080/15283488.2015.1121820>.
- Grossberg, S. (1980). How does a brain build a cognitive code? *Psychological Review*, 87, 1–51.

- Hatano K., Sugimura K., Klimstra T.A. (2016). Which came first, personality traits or identity processes during early and middle adolescence? *Journal of Research in Personality*, <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.06.014>.
- Higgins E.T., Kruglanski A.W., Pierro A. (2003). Regulatory mode: Locomotion and assessment as distinct orientations. *Advances in Experimental Social Psychology*, *35*, 293–344, [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(03\)01005-0](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(03)01005-0).
- Karaś D. (2015). Identity Domains in Emerging Adulthood: Results of Qualitative Research in Poland. *European Association for Research on Adolescence Newsletter*, May 2015, 11–14.
- Karaś D., Ciecuch J. (2015). Domenowe podejście do kształtowania tożsamości. Weryfikacja trójwymiarowego modelu w różnych sferach życia w grupie młodych dorosłych. *Studia Psychologiczne*, *5*(3), 63–75.
- Karaś D., Topolewska-Siedzik E., Negru-Subtirica O. (2018). Contemporary views on personal identity formation. *Studia Psychologica: Theoria Et Praxis*, *1*(18), 5–25, <https://doi.org/10.21697/sp.2018.18.1.01>.
- Kłym M., Ciecuch J. (2015). The Early Identity Exploration Scale – a measure of initial exploration in breadth during early adolescence. *Frontiers in Psychology*, *6*(533), 1–8, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00533>.
- Kroger J. (2017). Identity Development in Adolescence and Adulthood, In *Oxford Research Encyclopedias* *1*(June), 1–27, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190236557.013.54>.
- Kroger J., Martinussen M., Marcia J.E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, *33*(5), 683–698, <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.11.002>.
- Lilgendahl J.P. (2015). The dynamic role of identity processes in personality development: Theories, patterns, and new directions. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 490–507). Oxford: Oxford University Press.
- Luyckx K., Goossens L., Soenens B., Beyers W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, *29*(3), 361–378. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.03.008>.
- Luyckx K., Schwartz S.J., Berzonsky M.D., Soenens B., Vansteenkiste M., Smits I., Goossens L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, *42*(1), 58–82. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.04.004>.
- Marcia J.E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, *3*(5), 551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>.
- Marcia J.E. (1980). Identity in Adolescence. *Handbook of Adolescent Psychology*, *9*, 159–187, http://egitim.baskent.edu.tr/duyuruk/ip_chalid/marcia_identity.pdf.
- McAdams D.P. (1995). What do we know when we know a person? *Journal of Personality*, *63*(3), 365–396, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00500.x>.
- McAdams D.P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, *5*(2), 100–122, <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.2.100>.
- McAdams D.P., Manczak E. (2011). What is a “level” of personality? *Psychological Inquiry*, *22*, 40–44, <https://doi.org/10.1080/1047840X.2011.544026>.
- Meeus W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence*, *25*(5), 569–598, <https://doi.org/10.1007/BF01537355>.
- Musek J. (2007). A general factor of personality: Evidence for the Big One in the five-factor model. *Journal of Research in Personality*, *41*(6), 1213–1233, <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.02.003>.
- Schwartz S.H., Ciecuch J., Vecchione M., Davidov E., Fischer R., Beierlein C., ..., Konty M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, *103*(4), 663–688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>.
- Słowińska A., Oleszkowicz A. (2015). Kwestionariusz procesów tożsamościowych (KPT) – walidacja narzędzia. *Studia Psychologiczne*, *54*(3), 12–22.
- Strus W., Ciecuch J., Rowiński T. (2014). The circumplex of personality metatraits: A synthesizing model of personality based on the Big Five. *Review of General Psychology*, *18*(4), 273–286, <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/gpr0000017>.
- Topolewska E., Ciecuch J. (2012). Jeden czy dwa style dyfuzyjno-unikowe w modelu Berzonsky’ego? Nierozwiązany problem w nowej wersji Inwentarza Stylów Tożsamości (ISI-4). *Studia Psychologica*, *12*(1), 5–23.

- Topolewska E., Ciecuch J. (2015). Wewnętrzne zróżnicowanie stylu dyfuzyjno-unikowego w modelu Berzonsky'ego. Wyniki analiz w podejściach skoncentrowanym na zmiennych i skoncentrowanym na osobach. *Studia Psychologiczne*, 53(3), 77-89.
- Topolewska E., Ciecuch J. (2017). Empirical verification of the circumplex of identity formation modes and its potential to integrate different models of identity development in the Erikson–Marcia tradition. *Self and Identity*, 16(2), 123–142. <https://doi.org/10.1080/15298868.2016.1229690>.
- Topolewska-Siedzik E., Ciecuch J. (2018). Trajectories of Identity Formation Modes and Their Personality Context in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 47, 775–792, <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0824-7>.
- Topolewska-Siedzik E., Ciecuch J. (2019). Modes of personal identity formation: A preliminary picture from the lifespan perspective. *Personality and Individual Differences*, 138, 237–242, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.09.041>.
- Topolewska-Siedzik E., Ciecuch J., Strus W. (2019). Personality underpinnings of identity: The role of metatraits and traits in identity formation modes. *Self and Identity*, 18(5), 529–549, <https://doi.org/10.1080/15298868.2018.1483964>.
- Waterman A.S. (2015). What does it mean to engage in identity exploration and to hold identity commitments? A methodological critique of multidimensional measures for the study of identity processes. *Identity*, 15(December), 309–349, <https://doi.org/10.1080/15283488.2015.1089403>.
- Whitbourne S.K., Sneed J.R., Skultety K.M. (2002). Identity processes in adulthood: Theoretical and methodological challenges. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(1), 29–45, https://doi.org/10.1207/S1532706XID0201_03.
- Wiggins J.S. (1991). Agency and communion as conceptual coordinates for the understanding and measurement of interpersonal behavior. W: W.W. Grove, D. Cicchetti (red.), *Thinking clearly about psychology. Personality and psychotherapy* (t. 2, s. 89–113). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wilt J., Olson B.D., McAdams D.P. (2011). Higher-order factors of the Big Five predict exploration and threat in life stories. *Journal of Research in Personality*, 45, 613–621, <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.08.010>.
- Zimmermann G., Lannegrand-Willems L., Safont-Mottay C., Cannard C. (2015). Testing new identity models and processes in French-speaking adolescents and emerging adults students. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(1), 127–141, <https://doi.org/10.1007/s10964-013-0005-7>.

ZAŁĄCZNIK

Kwestionariusz Sposobów Kształtowania się Tożsamości

Instrukcja: Przeczytaj uważnie poniższe twierdzenia odnoszące się do przekonań, postaw i sposobów radzenia sobie z różnymi sprawami. Zastanów się nad każdym z nich i określ stopień, w jakim dane twierdzenie charakteryzuje Ciebie. Ludzie są bardzo różni, więc nie ma tu dobrych ani złych odpowiedzi. Niektóre stwierdzenia mogą wydawać się podobne, ale każde z nich jest ważne i inne. Swoją odpowiedź zaznacz wstawiając X w odpowiedniej kolumnie. Posługuj się następującą skalą:

- 1 – całkowicie nietrafnie mnie opisuje
- 2 – raczej nietrafnie mnie opisuje
- 3 – trochę trafnie, a trochę nietrafnie
- 4 – raczej trafnie mnie opisuje
- 5 – całkowicie trafnie mnie opisuje

Z zaangażowaniem myślę o różnych kierunkach, w których mogę podążać w moim życiu.

Podejmując decyzje przede wszystkim polegam na radach bliskich mi osób.

Nie wiem, co tak naprawdę jest dla mnie dobre.

Mam jasne wyobrażenie moich celów, ale chętnie rozważam też inne możliwości.

Nie zależy mi na posiadaniu własnych poglądów.

Często zastanawiam się, w jakim kierunku chciał(a)bym w życiu podążać, gdyż nie jestem pewien, czy to co teraz robię, jest dla mnie najlepsze.

Mam poczucie, że dobrze wypełniam swoje role życiowe.

Mam skłonności do zmiany swojego światopoglądu za każdym razem, gdy wydarzy się coś nieprzewidzianego.

Kiedy nie jestem pewien, jaką decyzję podjąć, aktywnie poszukuję dodatkowych informacji i krytycznie je oceniam.

Wolę mieć do czynienia z sytuacjami, w których moje zachowanie mogę oprzeć na znanych normach społecznych.

Nie jestem pewien, dokąd w swoim życiu zmierzam.

W życiu staram się podążać w obranym kierunku, ale zarazem jestem otwarty/a na nowe idee.

Nie zastanawiam się nad decyzjami, które podejmuję.

Widzę siebie jako osobę pytającą, która jednak jeszcze nie znalazła swoich odpowiedzi.

Wiem, kim tak naprawdę jestem.

Widzę siebie jako osobę, która dostosowuje się do innych, nawet wbrew własnym poglądom.

Angażowanie się w różne sprawy jest dobrym sposobem poznania siebie.

Moje poglądy są podobne do poglądów ważnych dla mnie ludzi.

Kiedy muszę podjąć życiową decyzję, nie wiem co powinienem zrobić.

W sytuacjach problemowych lubię rozważać różne możliwe rozwiązania, jednak podjęcie ostatecznej decyzji nie stanowi dla mnie problemu.

Staram się unikać sytuacji, które skłaniają do zadawania sobie pytań na swój temat.

Angażuję się w wiele spraw, ale ciągle nie znalazłem swojego miejsca w świecie.

Skutecznie radzę sobie z problemami oraz przeciwnościami losu.

Mam wrażenie, że inni podejmują za mnie decyzje.

Aby dobrze ułożyć sobie życie, trzeba być otwartym na różne poglądy i krytycznie je analizować.

Czuję się dobrze, kiedy dążę do osiągnięcia celów, które wyznaczają mi rodzina i przyjaciele.

Źle się czuję z tym, kim jestem.

Myślę, że udało mi się samodzielnie wypracować mój własny, spójny światopogląd.

Nie angażuję się w refleksję nad tym, kim jestem.

Mam wiele wątpliwości i pytań dotyczących samego/samej siebie.

Mam jasne i wyraźne cele życiowe.

Jestem pod silnym wpływem tego, co myślą inni.

Czasem analizuję cele, do których dążę, żeby sprawdzić, czy one naprawdę mi odpowiadają.

Bez zastanawiania się przyjmuję wartości, według których mnie wychowano.

Nie wiem jak ułożyć swoje życie.

Widzę siebie jako osobę, która wie, czego chce, ale potrafi zmodyfikować swoje plany, gdy pojawią się jakieś racjonalne argumenty.

Nie zastanawiam się zbyt głęboko nad swoimi celami życiowymi.

Ciągle szukam swojego miejsca w życiu.

Wiem, co chcę robić z własną przyszłością.

Pod wpływem innych czasem postępuję wbrew własnym przekonaniom.